

УДК 341.7

ПУШКІНА О.В.
ПАЛЄЄВА Ю.С.
ЧЕБИКІНА Т.С.

ЩОДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО КОРПУСУ КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОСТІ

Приділено увагу визначенню поняття дипломатичного корпусу в контексті сучасності. Досліджується зміна функціонального навантаження голови дипломатичного корпусу – дуаєна. Зазначено відсутність нормативного закріплення дипломатичного корпусу.

Ключові слова: дипломатія, дипломатична служба, дипломатичний корпус, дуаєн, старшина, персонал дипломатичного представництва, прийом, посол.

Уделяется внимание определению понятия дипломатического корпуса в контексте современности. Исследуется изменение функциональной нагрузки главы дипломатического корпуса – дуайена. Отмечено отсутствие нормативного закрепления дипломатического корпуса.

Ключевые слова: дипломатия, дипломатическая служба, дипломатический корпус, дуайен, старшина, персонал дипломатического представительства, приемы, посол.

The article gives the definition of a diplomatic corps in the context of modernity. The changes in the functions of the head of the diplomatic corps – the Dean. The absence of regulatory consolidation of the diplomatic corps is analyzed.

Key words: diplomacy, diplomatic service, diplomatic corps, staff of diplomatic representation, ambassador.

Вступ. Як слушно зазначає генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павло Кривонос, кожне закордонне дипломатичне представництво – це острівець іншого світу в Україні [10]. У продовження цієї думки можна припустити, що сукупність закордонних дипломатичних представництв у державі перебування становить специфічне співтовариство.

Станом на 2017 р. в Україні акредитовано 77 посольств іноземних держав, 18 представництв міжнародних організацій, Представництво Європейського Союзу, одна міжнародна регіональна організація (ГУАМ), одна міжурядова організація, дві моніторингові місії й одна консультативна місія (загальна кількість – 101 установа) [8].

Тема є цікавою для обговорення, оскільки відсутність визначення поняття дипломатичного корпусу у Віденській конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. вказує на те, що це утворення не має юридично значущих функцій, хоча має давнє історичне коріння і є невід’ємним атрибутом сучасного дипломатичного протоколу.

Дипломатичний корпус та його визначення, функціональне навантаження та склад – це питання, якими цікавилися такі видатні автори, як Гарольд Нікольсон, Ернест Сатоу, Жюль Камбон, Ральф Джордж Фельгхем, роботи яких і сьогодні є важливим джерелом інформації у сфері дипломатії. О. Сагайдак, В. Попов розглядали проблему в контексті дипломатичної діяльності взагалі.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі дипломатичного корпусу кризь призму сучасності на основі норм звичаєвого права. Звертаємо увагу на те, що на засіданні Комісії

© ПУШКІНА О.В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права (Університет імені Альфреда Нобеля)

© ПАЛЄЄВА Ю.С. – старший викладач кафедри права (Університет імені Альфреда Нобеля)

© ЧЕБИКІНА Т.С. – старший викладач кафедри права (Університет імені Альфреда Нобеля)

з міжнародного права Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) та на Віденській конференції 1961 р. внесено пропозиції щодо включення в проект Конвенції про дипломатичні зносини положення про дипломатичний корпус. Однак вирішено взагалі не згадувати про це питання. У зв'язку із цим преамбула Конвенції про дипломатичні зносини і преамбула інших конвенцій передбачає, що норми міжнародного звичаєвого права надалі регулюють питання, непередбачені Конвенцією. Дипломатичний корпус існує на законних підставах, не залежить від будь-яких актів і від волі його членів [1, с. 110].

Результати дослідження. Гарольд Нікольсон, автор багатьох праць, присвячених питанням дипломатії, дає визначення дипломатичному корпусу. *Corps diplomatique* в кожній державі складається з дипломатичного персоналу місій, зокрема аташе. Консули й перекладачі зазвичай не розглядаються як члени дипломатичного корпусу. Старший посол стає старшиною, або дуасном дипломатичного корпусу, представляє дипломатів в усіх спорах щодо їхніх прав та інтересів [4, с. 133].

Ернест Сатоу – відомий британський вчений, дипломат і автор книжки «Керівництво з дипломатичної практики». Перше видання датується 1917 р. і неодноразово перевидавалося. Це свого роду дипломатична енциклопедія, яка детально викладає питання дипломатичного протоколу, спираючись на фактичний матеріал. Автор зазначає, що в дипломатичний корпус входять усі глави місій, радники, секретарі й аташе як платні, так і почесні, зокрема воєнні, морські, повітряні, торгові аташе, капелани, усі інші співробітники дипломатичних представництв у цій державі. У багатьох столицях час від часу публікується список дипломатичного корпусу. Старшиною (дуасном) дипломатичного корпусу є старший дипломатичний представник найвищого рангу. У більшості державах його функції мають обмежений характер і стосуються церемоніалу. Дружина старшого дипломатичного представника – *la douenne* – також має церемоніальні обов'язки [7, с. 243].

Джон Вуд і Жан Серре зазначають, що голови дипломатичних представництв разом створюють дипломатичний корпус, який колективно захищає своїх членів та їхні привілеї. Він являє собою єдине ціле. Уряд не повинен ділити його на групи згідно із класом дипломатичних представників. Головою дипломатичного корпусу є дуасн, зазвичай голова дипломатичного представництва високого рангу, який вручив вірчі грамоти раніше за інших. Дуасн є визнаним посередником між дипломатичним корпусом і урядом держави перебування. Він може за власною ініціативою або на прохання своїх колег вживати заходів для забезпечення захисту інтересів всього дипломатичного корпусу чи конкретних його членів, а також вимагати поваги їхніх прерогатив, привілеїв та імунітетів. Повідомлення, які Міністерство закордонних справ бажає передати дипломатичному корпусу, надсилаються через дуасна. Дуасн повинен згуртувати дипломатичний корпус, підтримувати ділові та дружні відносини між його членами, особливо це стосується нещодавно акредитованих голов дипломатичних представництв. Дружина дуасна дипломатичного корпусу має свої обов'язки щодо дружин голов дипломатичних представництв [2, с. 50–51]. Схожі функції зазначає Е. Сатоу, а саме: виступ із промовою від імені своїх колег, захист імунітету й інших привілеїв дипломатичного корпусу від порушень із боку уряду держави перебування, іноді через нього передаються повідомлення з питань церемоніалу іншим головам місій, іноді через нього можна донести інформацію неофіційного характеру. Зазначається, що він у жодному разі не має права писати чи говорити від імені своїх колег, не порадившись із ними і не діставши їхньої згоди на той крок, який він планує зробити [7, с. 243].

Отже, функції та призначення дипломатичного корпусу дещо змінилися. Е. Сатоу, Д. Вуд і Ж. Серре зазначають ширші повноваження, які дещо виходять за межі церемоніальних повноважень. На сучасному етапі дипломатичний корпус виконує суто церемоніальні функції, не має статусу політичної організації чи юридичної особи. Колективні виступи можливі суто із церемоніальних (протокольних) питань.

Олександра Сагайдак, доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби Львівського національного університету імені Івана Франка, зазначає, що у вузькому розумінні дипломатичний корпус – це сукупність незалежних один від одного голов дипломатичних представництв, спільними для яких є країна перебування та характер діяльності. Дипломатичний корпус у широкому розумінні – це сукупність усіх дипломатичних працівників, яких країна перебування визнає за персонал, а також членів їхніх родини (дружини, чоловіки, неповнолітні сини та незаміжні доньки). Відомство закордонних справ систематично видає довідник «Дипломатичний корпус». Зазначається список іноземних послів і порядок старшинства, тобто із часу вручення вірчих грамот, перелік національних свят країни, з якими держава має дипломатичні відносини [5, с. 97]. Дипломатичний корпус не є інституцією, яка організована на якійсь нормі міжнародного права, він не є також політичним об'єднанням чи організацією зі статусом юридичної особи,

не має права втручатися у внутрішні справи країни перебування. На чолі дипломатичного корпусу стоїть дуаен. Посада почесна і суто репрезентаційна. Становище дуаена в країні перебування особливе, почесне порівняно зі звичайним головою дипломатичного представництва, він може більше перебувати на очах як урядових, ділових кіл, так і громадськості, преси, що, безумовно, позитивно впливає на його авторитет [5, с. 100–101].

В Енциклопедії сучасної України зазначено, що дуаен дипломатичного корпусу не має особливих прав стосовно інших членів очолюваного ним дипломатичного корпусу, не може давати їм розпоряджень, однак цю посаду вважають почесною. Функції мають протокольний характер. Дуаен очолює дипломатичний корпус на церемоніях, за необхідності виступає від його імені (під час поздоровлень чи вираження співчуття), підтримує постійний контакт із відомством закордонних справ країни перебування, консулює колеґ із питань місцевого протоколу й особливостей взаємин із місцевою владою, може виступати на захист інтересів дипломатичного корпусу чи окремих його членів, якщо в діях місцевого протоколу помітить порушення привілеїв, імунітетів чи етикету. Але він не має права від імені дипломатичного корпусу або за його дорученням робити заяви чи демарші політичного характеру [9].

Олег Сакун, автор багатьох статей із проблем дипломатичної і консульської служби, вказує на те, що держава перебування зазвичай не втручається у дії дуаена. Відомі нечисленні винятки. Угорська влада 1967 р. відмовилася визнати дуаеном посла Греції в період напружених відносин, як наслідок, грецького посла відкликано [6, с. 155].

Новий голова дипломатичного представництва одразу після вручення вірчих грамот повідомляє про це дуаена дипломатичного корпусу, а також про те, що він розпочав виконання своїх обов'язків [2, с. 64].

На практиці дуаен дипломатичного корпусу може відігравати певну роль у веденні переговорів із місцевими органами влади щодо застосування аспектів Віденської конвенції про дипломатичні зносини та дипломатичного імунітету. У цьому сенсі дуаен представляє дипломатичний корпус із питань, що впливають на корпус загалом, хоча ця функція рідко формалізована.

Анатолій Добринін, посол у Вашингтоні 1962–1986 рр., так описує свою діяльність на посаді дуаена: «У мене одразу виникло дві проблеми. По-перше, просто не вистачало часу ходити на всі прийоми в різних посольствах. У Вашингтоні їх було більше 150, кожне з них проводило щонайменш один прийом у зв'язку з національним святом, не кажучи вже про прийоми з інших нагод. Не проходило і дня без протокольних заходів. По-друге, як голова дипломатичного корпусу, я мав бути присутнім у Білому домі, коли туди прибували голови закордонних держав» [3, с. 596].

У зв'язку з міжнародними подіями єдність дипломатичного корпусу може бути поставлена під сумнів. У такому разі голова дипломатичного корпусу повинен узгодити власні дії із протокольною службою держави перебування для уникнення непорозумінь.

Висновки. У результаті аналізу праць видатних дипломатів та авторів відомих робіт із дипломатії можна сказати, що їхні судження стосовно призначення дипломатичного корпусу збігаються. Дипломатичний корпус не є інститутом, який регулюється нормативними актами, не є політичним об'єднанням чи організацією. Дипломатичний корпус являє собою об'єднання незалежних один від одного осіб, яких об'єднує професійна сфера. У своїй діяльності він керується нормами звичаєвого права. Функції та призначення майже не змінилися: протокольні заходи та захист інтересів дипломатичного корпусу. Цей перелік не є вичерпним, але ситуація в державі перебування може внести свої корективи.

У дипломатичній сфері ситуація, коли той чи інший інститут не має нормативного регулювання, досить поширена. Тривале існування дипломатичного корпусу є підтвердженням того, що звичаєве право – ефективний регулятор таких відносин із моменту появи дипломатичного корпусу і на сучасному етапі.

Як доказ можна навести коментар Надзвичайного та повноважного посла України при Святому Престолі Тетяни Іжевської, яка зазначає: «Дипломатичний корпус при Ватикані дуже дружний, потужний і досвідчений. Це люди, які підтримують Україну, бажання допомоги дуже відчувається» [11].

Список використаних джерел:

1. Абашидзе А. Право внешних сношений. М.: Международные отношения, 2009. 384 с.
2. Вуд Дж., Серре Ж. Дипломатичний протокол і церемоніал. Пер. з англ. Ю. Клюкіна, В. Пастоева, Г. Фоміна. М.: Міжнародні відносини, 2011. 416 с.

3. Добрынин А. Сугубо доверительно. Посол в Вашингтоне при шести президентах США. 1962–1986 гг. М.: ЗАО «Издательство Центрполиграф», 2016. 800 с.
4. Никольсон Г. Дипломатия. Перевод с англ. под ред. А. Трояновского. М.: ОГИЗ Государственное издательство политической литературы, 1941. 154 с.
5. Сагайдак О. Дипломатичний протокол та етикет. К.: Знання, 2010. 398 с.
6. Сакун О. Дипломатическое ремесло. М.: Международные отношения, 2016. 440 с.
7. Сатоу Е. Керівництво з дипломатичної практики / за заг. ред. Ф. Молочкова. М.: Інститут міжнародних відносин, 1961. 495 с.
8. Дипломатичний корпус в цифрах. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/protocol-info/dip-corps>.
9. Дуаен дипломатичного корпусу. Енциклопедія сучасної України / В. Матвієнко. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=21974.
10. За лаштунками дипломатичного корпусу. Урядовий кур'єр. 12 березня 2016 р. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/za-lashtunkami-diplomatichnogo-korpusu/>.
11. Посол Тетяна Іжевська: «Дипломатичний корпус при Ватикані підтримує Україну». URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/catholics/vatikan/63713/.

УДК 341:339.732.4

ШПЕРУН Х.В.

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ (МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Стаття присвячена дослідженню міжнародної правосуб'єктності Міжнародного валютного фонду (МВФ). На основі аналізу доктрини міжнародного права, а також практики Міжнародного валютного фонду автор робить висновки про наявність у цієї організації всіх елементів, необхідних для того, щоб володіти міжнародною правосуб'єктністю, а саме: права на привілеї та імунітети, права на укладення договорів з державами й іншими міжнародними організаціями, права обміну представництвами з державами та міжнародними організаціями, обов'язку щодо несення міжнародно-правової відповідальності за свої дії тощо.

Ключові слова: Міжнародний валютний фонд, правосуб'єктність, договірна правоздатність, імунітети і привілеї, міжнародна організація.

Статья посвящена исследованию международной правосубъектности Международного валютного фонда (МВФ). На основе анализа доктрины международного права, а также практики Международного валютного фонда автор делает выводы о наличии в этой организации всех элементов, необходимых для того, чтобы обладать международной правосубъектностью, а именно: права на привилегии и иммунитеты, права на заключение договоров с государствами и другими международными организациями, права обмена представительствами с государствами и международными организациями, обязанности по несению международно-правовой ответственности за свои действия и т. д.

Ключевые слова: Международный валютный фонд, правосубъектность, договорная правоспособность, иммунитеты и привилегии, международная организация.

The article is devoted to the research of the international legal personality of the International Monetary Fund (IMF). On the basis of the analysis of the doctrine of international law, as well as the IMF practices, the author concludes that this